

Тетяна Гранчак,

завідділу СІАЗ НБУВ, канд. іст. наук

БІБЛІОТЕКИ В СИСТЕМІ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ЗАВДАННЯ

Стаття присвячена висвітленню ролі й місця сучасних бібліотек у системі політичної комунікації, аналізу основних тенденцій розвитку бібліотечних установ як центрів інформаційного супроводу політико-комунікаційних процесів, визначенню завдань, що в цьому контексті постають перед бібліотеками.

Ключові слова: політична комунікація, бібліотека, інформація, інформаційне забезпечення, інформаційні ресурси, інформаційно-аналітичні продукти.

Від початку свого виникнення бібліотеки виступали як системи з організації найцінніших для суспільства знань, забезпечення доступу до них, їх збереження та передачі наступним поколінням. Тобто від початку свого створення бібліотеки активно включились у систему комунікацій, і в першу чергу – комунікації на рівні державної влади, політичної еліти, яка першою усвідомила потребу в додатковій інформації для прийняття оптимальних рішень і проведення ефективної державної політики. Саме влада мала необхідну волю, кошти та управлінські інструменти для того, щоб реалізувати масштабний проект із забезпечення необхідного інформаційного супроводу суспільно-політичним та економічним процесам. Отже, від початку свого створення бібліотеки виступили одним з важливих елементів системи політичної комунікації.

Сприяючи розвитку науки і прогресу, зберігаючи культурні надбання й виховуючи суспільство відповідно до виробленої протягом століть системи загальнолюдських цінностей та ідеалів, сприяючи, водночас, збереженню специфічних традицій, вони зуміли допомогти суспільствам вижити та розвиватись, незважаючи на глобальні соціально-політичні трансформації.

Бібліотеки як універсальні інформаційні центри з пошуку, збирання, збереження, організації та поширення суспільно корисних знань, активні компоненти загальних комунікаційних процесів традиційно є об'єктом наукового інтересу науковців різних галузей знань – соціологів, філософів, істориків тощо. Висвітленню різних аспектів їх діяльності, закономірностей та тенденцій розвитку, ролі й місця в системі

соціальних комунікацій останнім часом присвячені праці Я. Л. Шрайберга [9, 10], Б. Ф. Володіна [1, 2], В. М. Горового [3], Г. В. Шемаєвої [8], Н. Г. Грабар [4], В. Копанєвої [5] та ін. Проте функціонування бібліотечних установ у системі політичних комунікацій до останнього часу залишалося поза увагою дослідників, їх потенціал у налагодженні ефективного інформаційно-аналітичного супроводу суспільно-політичних процесів потребує додаткового вивчення. Висвітленню еволюції бібліотек як центрів інформаційно-аналітичного супроводу процесів політичної комунікації, аналізу тенденцій їх розвитку як складових системи політичної комунікації, визначенню завдань, які постають перед бібліотечними установами в цьому контексті сьогодні, і присвячене дане дослідження.

Аналіз досвіду функціонування бібліотечних установ дає підстави для висновку, що місія бібліотеки реалізується в конкретних соціальних умовах, отже, трансформація суспільно-політичного та економічного контексту відповідно спричинює зміну соціальних функцій бібліотеки, які є узагальненим переліком її обов'язків перед суспільством, що диктуються ним, необхідні йому, прямо або побічно впливають на нього та відповідають суті бібліотеки як соціального інституту.

Як показує практика, сучасна місія бібліотеки продиктована посиленням значення інформації і знань як каталізатора суспільного розвитку. У цьому контексті бібліотечні установи спрямовують свою діяльність:

- на збереження документованого знання як суспільного надбання;
- на оптимізацію бібліотечних фондів, що передбачає ревізію інформаційних матеріалів, що вже зберігаються в бібліотеці, а також оцінку та відбір нової суспільно корисної інформації як внутрідержавного характеру, так і тієї, що перебуває у світовому інформаційному просторі, у тому числі в мережі Інтернет;
- на сприяння продукуванню нових науково обґрунтованих та суспільно значущих знань (іншими словами – сприяння поєднанню необхідної для творення нових знань інформаційної бази й творчого потенціалу науковців шляхом оптимізації і підвищення ефективності здійснення комунікативної функції);
- на виробництво й поширення знань щодо специфіки та тенденцій розвитку інформаційного простору, методик керування інформаційними потоками;
- на сприяння циркуляції та розвитку накопичених людством знань шляхом забезпечення до них вільного доступу, здійснення керування інформаційними потоками.

Із часу свого виникнення і до сьогодні бібліотека пройшла перший етап еволюції суспільної місії: від обслуговування потреб правля-

чої еліти до задоволення суспільних потреб. Бібліотека перетворилася на соціальний інститут, що містить інформаційні й культурні компоненти та забезпечує стійкість зв'язків і відносин між державними інститутами та громадянським суспільством, у рамках усього суспільства. При цьому бібліотека не перетворюється на архів або сховище розрізаних відомостей. Здійснюючи систематизацію, зберігання й поширення культурного спадку, вона організує навігацію у світі культури, у світі інформації та знань [4, с. 113].

Одним з актуальних завдань, що в цьому контексті постають перед бібліотеками, стає забезпечення інформаційно-аналітичного супроводу процесів політичної комунікації. Бібліотека включається в складну систему політичної комунікації шляхом створення, обробки, зберігання, організації та поширення документованих текстів суспільно-політичного значення.

Насамперед ідеться про комунікацію в системі влади, налагодження ефективної інформаційної підтримки процесу прийняття управлінських рішень, адже саме від цього в підсумку залежить загальний вектор суспільного розвитку.

Інформаційна співпраця бібліотек із владними структурами – на загальнодержавному й регіональному рівнях – полягає в наданні їм необхідних даних, у забезпеченні «прозорості» рішень влади, у створенні при бібліотеках центрів інформації з питань місцевого самоврядування. Сьогодні вже не викликає сумнівів те, що розв'язання актуальних суспільних проблем напряму залежить від ефективності взаємодії владних структур центрального, регіонального та місцевого рівнів, а також рівня інформаційного забезпечення їх діяльності.

З огляду ж на те, що органи державної влади та місцевого самоврядування не лише потребують інформації, а й виробляють її у дедалі більшому обсязі, підвищується затребуваність бібліотек, які мають необхідну науково-методологічну базу та досвід, у системі політичної комунікації. Сьогодні серед завдань бібліотек – своєчасно забезпечувати збирання, зберігання, організацію, обробку всього комплексу важливої для процесу суспільного реформування інформації (починаючи з наукових монографій і закінчуючи оперативними місцевими новинами) та доставку підготовлених інформаційно-аналітичних матеріалів владним структурам, сприяти комунікації між владними структурами різних рівнів, між владними структурами й громадянським суспільством та між окремими елементами громадянського суспільства, надаючи затребувану інформаційно-консультативну допомогу в роз'ясненні змісту основних напрямів державної політики.

Фактично бібліотеки починають відігравати роль навігаторів інформаційних потоків у процесі політичної комунікації, максимально оптимізуючи процеси пошуку й доставки до користувача потрібної йому інформації. Проте виконання цієї ролі вимагає від бібліотечних установ певної трансформації їх традиційних функцій: меморіальної, комунікативної, інформаційної, освітньої, соціалізуючої та культурної.

Якщо розглядати бібліотеку як систему, то її зовнішні функції відіграватимуть роль засобів, інструментів, за допомогою яких бібліотека реагує на потреби суспільства, взаємодіє з ним і, таким чином, адаптується до системи вищого порядку. «Вони сприяють розв'язанню суперечностей із середовищем, слугують засобом пристосування до нього. Під час цього розв'язання будь-яка соціальна система не лише відтворює себе як ціле, а й постійно розвивається, а саме в цьому – суть функціонування бібліотеки як соціального інституту» [7].

У процесі політичної комунікації бібліотека взаємодіє як з політичною системою, так і з громадянським суспільством, і її соціальні функції, відповідно, є проявом адаптації бібліотечних установ до вимог і потреб як першої, так і другого. З огляду на це, в умовах недемократичних режимів розвиток функцій бібліотек (більшою або меншою мірою) обмежується рамками, встановленими панівними в державі політичними силами та ідеологією. Це проявляється в «цензурі» процесу формування бібліотечних фондів (наприклад, вилучення з фондів «шкідливої», на думку влади, інформації), у звуженні можливостей користувачів отримати необхідні їм інформаційні матеріали (наприклад, необхідність отримання спеціального дозволу для роботи з закритими фондами), у виробництві лише такої інформаційно-аналітичної продукції, яка відповідає загальній державній ідеології, у вихованні громадян у дусі особистої відданості режиму.

В умовах демократичних режимів, за яких інтереси держави і громадянського суспільства практично збігаються, і суспільства набувають відкритого характеру, розвиток бібліотек відбувається найбільш динамічно й гармонійно.

У межах здійснення комунікативної функції бібліотека створює умови для взаємодії користувачів з усією соціальною пам'яттю людства, з виробленими протягом століть соціальними й політичними цінностями та ідеалами. Весь комплекс інформаційних потреб користувачів бібліотека задовольняє, використовуючи як власні фонди, так і, за допомогою міжбібліотечного абонементу та мережі Інтернет, інформаційні ресурси інших бібліотек і установ. Надаючи доступ до політико-культурної спадщини суспільства, бібліотеки сприяють поширенню у першу чергу тих його цінностей, що забезпечують суспільний поступ, сприяють реалізації

прав і свобод кожної окремої особистості. Іншими словами, вони здійснюють вплив на формування й оновлення системи цінностей соціуму та його окремих представників.

Можна цілком погодитись з І. Тікуною в тому, що «інформаційно-знаннєві ресурси бібліотек є основою для розвитку філософських, ідеологічних, релігійних, політичних течій, за їх допомогою формуються й розвиваються різні напрями в культурі та мистецтві. Надаючи всіляку інформацію своїм користувачам, бібліотека сприяє регулюванню взаємодії членів суспільства в рамках сформованих соціально-політичних відносин. Сприяючи різним видам людської діяльності, бібліотека забезпечує інтеграцію людських прагнень, дій і інтересів» [6].

Прагнення сучасної бібліотеки забезпечити рівний і вільний доступ до суспільно значущої інформації і знань сприяє затвердженню соціальної справедливості, зниженню соціальної напруженості в суспільстві. Розширення доступності інформації підвищує роль бібліотек як стабілізуючого соціально-політичного чинника, який сприяє безпеці й стійкості розвитку політичної системи, вирівнює можливості для реалізації власного потенціалу різних категорій населення.

Сучасна бібліотека підкреслює принцип рівності всіх користувачів. Особливо з цього погляду важлива діяльність публічних бібліотек, що зберігають і передають політико-культурну спадщину всім, незалежно від віку, соціального статусу, раси, національності, віросповідання, місця проживання, статі, мови та інших диференціюючих ознак. Вона сприяє не розділенню, а консолідації суспільства, надає користувачам стартовий мінімум інформації, необхідний для орієнтації в державних і суспільно-політичних процесах, адаптації до них.

Надаючи можливості для проведення публічних зборів, організовуючи доступ до існуючих інформаційних мереж, що дає змогу кожному громадянинуві взаємодіяти з засобами масової інформації, місцевою та центральною владою, соціальними службами, державними і приватними підприємствами, бібліотека створює умови для віртуальних і реальних колективних комунікацій. Вона стає центром суспільного життя, змістовним елементом політико-культурної інфраструктури [6].

При цьому чи не найбільшій трансформації з переходом суспільства до інформаційного етапу свого розвитку зазнала інформаційна функція бібліотек, яка супроводжує всі процеси, пов'язані з зверненням до змісту документа та пронизує всі елементи бібліотечної діяльності.

Технічна й технологічна модернізація створили підґрунтя для нового наповнення інформаційної функції сучасної бібліотеки. Сьогодні бібліотека стає не лише повноправним суб'єктом інформаційного простору,

а й активним учасником інформаційного виробництва. Вона не лише збирає та зберігає документовану інформацію і знання, а й бере участь у формуванні документного потоку, проводить його аналітико-синтетичну обробку, систематизує, оцінює інформаційно-знаннєві ресурси та на їх базі створює нову затребувану суспільством, адаптовану під конкретні запити користувачів інформаційно-аналітичну продукцію.

Особливість інформаційної функції сучасної бібліотеки полягає в тому, що вона реалізується в тісній взаємодії з іншими суб'єктами інформаційного процесу, з використанням різних каналів поширення інформації. Бібліотека активно бере участь в оцінці, інтерпретації і фільтрації інформації, у встановленні певних зв'язків між інформаційними масивами з метою забезпечення доступу користувачів до широкого спектра джерел соціально значущої інформації.

Водночас, враховуючи стрімке зростання обсягів інформації, перед бібліотечними установами постає завдання її «стискання» до рівня реально можливого сприйняття користувачем. Ідеться про виробництво «вторинної» інформації – аналітичної продукції.

Враховуючи сучасні умови, які диктують необхідність оперативного реагування держави на швидко змінювані реалії та обмаль часу на прийняття відповідних рішень, така продукція особливо затребувана владними структурами різних рівнів. Якісний результат інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних установ, який сприятиме подоланню суперечності між наявністю величезних обсягів інтелектуально-інформаційних ресурсів та можливостями переробки й використання цих знань, запобігатиме можливому інформаційному «перевантаженню» управлінської сфери.

Серед напрямів роботи, які наразі користуються дедалі більшим попитом, можна виокремити:

- вузькотематичні інформаційно-аналітичні та аналітичні розробки;
- узагальнення інформації електронних ЗМІ та розробок аналітичних центрів з актуальних питань суспільного життя;
- розроблення методики та основних закономірностей розвитку інформаційної діяльності бібліотек в умовах інформатизації суспільства;
- підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів в інтересах дослідних проєктів, науково-технічних програм тощо.

Отже, на сьогодні зміст інформаційної функції бібліотек розширюється, включаючи створення сучасних інформаційно-аналітичних продуктів, які відповідатимуть потребам представників різних сфер суспільства, у тому числі органів державної влади й місцевого самоврядування, політичних партій та громадських організацій тощо, з урахуванням специфіки їх діяльності в умовах необхідності швидкого прийняття рішень.

Специфіка функціонування та вдосконалення ресурсно-технологічної бази сучасних бібліотек у системі політичної комунікації, зростання ролі бібліотечних установ як активного компонента галузі інформаційно-аналітичного виробництва, результати співробітництва регіональних бібліотечних закладів і місцевих органів влади зумовили істотні зміни в організаційно-технологічній діяльності бібліотек. Наслідком розвитку системи суспільних запитів поряд із становленням та розвитком бібліотечного інформаційно-аналітичного виробництва стає виникнення його нових форм – бібліотечних систем, заснованих на розгалужених каналах зв'язку; електронних бібліотек, які на ринку інформаційних продуктів і послуг поступово стають конкурентами інших його суб'єктів; спеціальних інформаційно-аналітичних служб, діяльність яких ґрунтується на використанні як бібліотечних фондів, так і ресурсів світової інформаційної мережі. Усі ці процеси сприяють створенню комфортного інформаційного середовища для користувачів, активізують співробітництво бібліотечних установ.

При цьому варто зробити наголос на комплексному характері, якого сьогодні набуло обслуговування користувачів. Традиційне бібліографічне інформування співіснує з комп'ютеризованим. За допомогою електронної пошти бібліотеки отримують запити на інформаційне обслуговування та надсилають респондентам підготовлені інформаційно-аналітичні продукти. Ресурси Інтернету використовуються співробітниками бібліотек при комплектуванні своїх фондів. Використання пошукових систем дає змогу піднести на більш високий рівень ефективність роботи навіть невеликих бібліотек.

Створення бібліотечними установами власних веб-ресурсів дає можливість розширити коло користувачів бібліотечною інформаційно-аналітичною продукцією.

Створення високотехнологічного фундаменту своєї діяльності дає змогу бібліотечним установам підвищити ефективність здійснення комунікативної функції, сприяти забезпеченню належної комунікативної взаємодії на вертикальних (низхідні та висхідні інформаційно-комунікативні потоки всередині влади, від влади до громадянського суспільства і від громадянського суспільства до влади) рівнях і на горизонтальному суспільному рівні, сприяючи таким чином загальному зміцненню й розвитку політичної системи та окремих її елементів.

Водночас необхідність задоволення інформаційних запитів користувачів, у тому числі й у сфері політичних знань, висуває на порядок денний питання розширення асортименту інформаційних продуктів, удосконалення форм обслуговування, підвищення рівня інтелектуальної обробки

інформації. У цьому контексті важливим є вивчення попиту на інформаційно-аналітичну продукцію, яка готується бібліотечними структурами, її наукову насиченість, актуальність та новизну.

Адже саме підготовка затребуваного, суспільно значущого наукового продукту сприятиме більш ефективному здійсненню бібліотеками інформаційного супроводу суспільно-політичних процесів та інформаційному забезпеченню політичної комунікації, їх функціонуванню як універсальних інформаційних центрів.

Про важливість сучасних бібліотечних установ як інтелектуального фундаменту у супроводі політико-комунікаційних процесів, свідчить, зокрема, їх місце й роль у системі електронної комунікації, у процесі поширення правових знань, у забезпеченні прав і свобод людини й громадянина.

Можна стверджувати, що становлення в Україні демократичної правової держави неможливе без оновлення правової свідомості та правової культури її громадян. Інноваційний технологічний прорив створює нові можливості для реалізації громадянських прав, самореалізації особистості, отримання знань, виховання нового покоління освічених людей, що неодмінно впливає на рівень правової культури, яка є невід'ємним елементом гармонійного розвитку людини.

Формування демократичної правової культури суспільства не може відбутися без активного та масштабного правового інформування населення. Підвищення рівня правової культури всіх працівників державного апарату, громадських та комерційних організацій, усіх громадян має стати важливим наслідком комплексного обслуговування правовою інформацією, надання необмеженого доступу до неї сучасними бібліотечними установами.

Підвищення рівня доступності до правової інформації завдяки використанню електронних технологій сприяє подоланню інформаційної нерівності в правовій сфері; розвитку демократії; розвитку економічних процесів та правових основ інформаційного суспільства; удосконаленню механізмів державного управління; інтеграції у світове інформаційне суспільство.

Поширення правових знань бібліотечними установами є системним процесом, де використовується весь асортимент наявних форм інформаційного та аналітичного обслуговування користувачів, орієнтованих відповідно до їхніх специфічних запитів. Обізнаність щодо рівня правової поінформованості суспільства дає змогу бібліотечним установам прогнозувати запити на даний вид інформації і працювати на випередження.

Утім, на сьогодні в умовах інформатизації ефективна діяльність бібліотек у цьому напрямі можлива лише за умови вдосконалення інформаційно-бібліотечного обслуговування, підвищення ролі інфотворчої роботи як складової бібліотечного сервісу, розвитку дистантних форм бібліотечної роботи, становлення аналітичної роботи бібліотек.

Варто також наголосити на посиленні ролі бібліотек у забезпеченні наукової бази інформаційного супроводу суспільних перетворень в Україні, у зміцненні національної самосвідомості на тлі загальноцивілізаційних соціокультурних трансформацій, у формуванні фундаментальних характеристик суспільних відносин.

Законодачі імперативи глобальної інтеграції вимагають від України чіткого визначення власного шляху розвитку й здійснення стратегічного вибору. Тільки створивши комплекс інноваційних структур, орієнтованих на посилення духовно-інтелектуального потенціалу (системи національної науки, освіти, культури, економіки тощо), а також використовуючи творчість народу, його патріотичні орієнтації, Україна спроможна вибудувати концепцію власного розвитку та віднайти ефективні механізми гуманізації сучасних глобалізаційних процесів чи принаймні синхронізувати їх зі своїм становленням.

У контексті збереження національної ідентичності суспільства зростає роль національної спадщини, яка зберігається у тому числі в документному вигляді у бібліотеках країни. У зв'язку з цим підвищується значення національної бібліографії – не тільки як показника інтелектуального та наукового потенціалу держави, а й як засобу інформування світової громадськості про її досягнення.

Ретроспективна національна бібліографія, основним завданням якої є максимально повне, об'єктивне виявлення та облік усіх можливих рукописних та друківаних джерел, що так чи інакше стосуються України з X по XX ст., дає змогу у вигляді бібліографічної інформації зберігати інтелектуальне надбання країни, інформувати про досягнення суспільства, нації, втілені в книгах (документах). Крім того, національну бібліографію можна розглядати як форму відображення багатовікової пам'яті народу, як засіб обміну й збагачення досягнень його культури, науки, інформаційного забезпечення розв'язання економічних, політичних проблем на рівні держави і на рівні взаємодії з міжнародним співтовариством.

Прикладом ефективного функціонування бібліотеки як центру інформаційно-аналітичного супроводу суспільно-політичних процесів в умовах глобалізації є діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) НАН України.

У фондах НБУВ значну колекцію становлять офіційні урядові документи, поточні офіційно-документальні видання: Конституція України, Кодекси України, Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень уряду України, Відомості Верховної Ради України, Офіційний вісник України, укази Президента України, Конституції зарубіжних країн.

Довідково-бібліографічний фонд НБУВ – найзначніше в Україні за обсягом і унікальне за змістом та науково-інформаційним значенням зібрання документів нормативного характеру – є складовою спеціалізованою частиною фондів бібліотеки, до якої з метою оперативного задоволення інформаційних запитів користувачів включені найважливіші довідково-бібліографічні документи.

У структурі бібліотеки сформовані відділи, що безпосередньо займаються пошуком, збиранням, організацією, зберіганням, виробництвом та поширенням інформації, що стосується політичної сфери суспільства.

Таким структурним підрозділом є, зокрема, Фонд президентів України (далі – Фонд), заснований Указом Президента України від 5 квітня 1996 р. № 244 (244/96) «Про надання Центральній науковій бібліотеці імені В. І. Вернадського статусу національної». Фонд діє на правах науково-дослідного інституту.

Фонд як спеціальна бібліотечно-архівна колекція є основним центром, що забезпечує збирання, збереження та впровадження в науковий і культурний обіг документальних матеріалів, які відображають державну, суспільно-політичну діяльність, творчість та життя президентів України.

У цьому контексті основними завданнями та функціями Фонду є:

- збирання, збереження матеріалів, що містяться у Фонді, та створення необхідних умов для користування ними;
- бібліотечний і архівний облік документів, їх державна реєстрація відповідно до законодавства;
- наукове опрацювання документів та створення науково-довідкового і довідково-пошукового апарату;
- запровадження матеріалів Фонду в науковий, освітній, культурний обіг;
- інформування широкої громадськості про діяльність президентів України, формування в суспільній думці поваги до інституту президентства, особи Президента України як глави держави та символів державної та президентської влади;

- інформаційно-аналітичне та бібліотечно-бібліографічне обслуговування президентів України та їхніх служб;
- формування баз даних про виступи президентів України, відгуків про них і наукова експертиза точності цитування актів президентів України та їхніх офіційних виступів у вітчизняній і зарубіжній пресі;
- вивчення досвіду функціонування інституту президентства інших держав, а також діяльності президентських бібліотек, фондів, архівів і аналогічних їм установ іноземних держав;
- розроблення і координація під егідою президентів України програми видання серії «Бібліотека президентів України», яка включає найважливіші пам'ятки національної культури.

До Фонду належать:

- 1) документи на всіх видах носіїв інформації з особистих архівів президентів України, що перебувають у їхній приватній власності (і не входять до номенклатури справ державного архіву президентів України), та інших осіб, до повноважень яких належить допомога президентам України у виконанні їхніх державних обов'язків;
- 2) особисті бібліотеки президентів України та інші друковані видання, що відображають державну, суспільно-політичну діяльність, творчість та життя президентів України;
- 3) службові видання адміністрацій президентів України, інших органів та служб при президентах України;
- 4) документальні матеріали приватних осіб, які причетні до державної, політичної, громадської, творчої діяльності президентів України та всього періоду їхнього життя, у тому числі особисті матеріали родин президентів України;
- 5) документальні матеріали громадських організацій і осіб, діяльність яких може бути так чи інакше пов'язаною з реалізацією ідеї президентської влади в Україні, у тому числі президентів України, обраних політичними об'єднаннями діаспори, президентів Західноукраїнської Народної Республіки і Карпато-Української республіки, кандидатів у Президенти України, а також видання про історичні форми організації державної влади на території України;
- 6) документальні матеріали та твори мистецтва, що містять будь-яку інформацію про президентів України та створені будь-коли і з будь-якого приводу у всіх можливих формах закріплення інформації;
- 7) копії архівних документів офіційної діяльності президентів України, їхніх органів та служб, матеріалів про життя й творчість, що зберігаються в інших бібліотеках, архівних установах України та поза її межами;

8) зарубіжні публікації та бази даних, що містять матеріали про життя і діяльність президентів України й аналіз функціонування інституту президентства в Україні;

9) матеріали про досвід функціонування інституту президентства за кордоном і про діяльність президентів іноземних держав;

10) науково-довідковий фонд, який містить бібліографічну та іншу науково-довідкову інформацію про наявність документів президентів України і документів про їхню діяльність, що зберігаються в бібліотеці, інших бібліотеках, архівних установах України та поза її межами.

Документи, що зібрані у Фонді президентів України, відображають:

– історичні форми організації державної влади на території України;
– процеси становлення та функціонування інституту президентства в Україні;

– вибори Президента України;

– державну, суспільно-політичну діяльність, творчість та життя президентів України;

– діяльність громадських організацій і осіб, які так чи інакше пов'язані з реалізацією ідеї президентської влади в Україні, у тому числі президентів України, обраних політичними об'єднаннями діаспори, президентів Західноукраїнської Народної Республіки, Карпато-Української республіки, кандидатів у Президенти України;

– функціонування інституту президентства за кордоном;

– діяльність президентів іноземних держав.

У межах своєї діяльності Фонд забезпечує:

– збирання, збереження документальних матеріалів та створення необхідних умов для користування ними;

– наукове опрацювання документів і створення науково-довідкового та довідково-пошукового апарату;

– формування системи електронних інформаційних ресурсів, зокрема повнотекстових, бібліографічних, фактографічних баз даних;

– інформування про систему електронних інформаційних ресурсів органів державної влади в Україні, електронних інформаційних ресурсів президентів держав світу та інформаційних ресурсів президентських бібліотек;

– запровадження матеріалів у науковий, освітній, культурний обіг.

Для належного виконання своєї роботи Фонд одержує від Секретаріату Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, громадян відомості про наявність документів та інших матеріалів, пов'язаних з життям і діяльністю президентів України; розробляє, за

погодженням з Головархівом України та бібліотекою, нормативно-методичні документи, що стосуються роботи Фонду; скликає конференції, наради, семінари з питань роботи з документальними матеріалами Фонду; визначає, відповідно до законодавства, порядок користування документами та іншими матеріалами, що зберігаються.

Помітну роль в ознайомленні українського суспільства з політичними нормами, цінностями, ідеями, виробленими світовою спільнотою, відіграє відкритий у НБУВ читальний зал публікацій Організації Об'єднаних Націй – спеціалізований зал, що забезпечує оперативне інформаційне обслуговування читачів фондом документів ООН та її спеціалізованих установ.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського є єдиним в Україні депозитарієм ООН. Цей статус вона одержала в травні 1960 р. Крім того, НБУВ є депозитарієм таких установ, як ЮНЕСКО, Міжнародна організація праці, МАГАТЕ, Всесвітня організація торгівлі, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна організація цивільної авіації. Це дає можливість отримувати їх видання безкоштовно.

Статус депозитарію дає змогу сформувати значний бібліотечно-інформаційний ресурс, що охоплює видання ООН та її спеціалізованих установ, починаючи з 1945 р. Його загальний обсяг на початок 2003 р. становив понад 750 тис. одиниць зберігання. Щорічно фонд поповнюється приблизно на 12 тис. одиниць. Останнім часом значна кількість публікацій надходить від представництв ООН, Управління Верховного комісара з прав біженців, Світового банку, Міжнародного валютного фонду та Міжнародної організації праці. Частина з них видана українською мовою. Це дає змогу поповнити фонд видань, що висвітлюють процеси розбудови Української держави, створення в ній демократичного суспільства та ринкової економіки.

Універсальний за змістом фонд надає користувачам можливість отримати унікальну інформацію з усіх напрямів діяльності Організації Об'єднаних Націй.

Усі матеріали можна одержати в спеціалізованому читальному залі, де до послуг користувачів створено систему каталогів та картотек, у т. ч. електронний каталог публікацій ООН, що наповнюється з початку 1999 р. і містить близько 12 тис. записів. Він дає змогу швидкого й оперативного пошуку інформації. Висококваліфіковані фахівці допомагають читачам у пошуку необхідної літератури, надають довідки про наявність видань з конкретної тематики.

У залі публікацій ООН регулярно експонуються виставки нових надходжень та тематичні. Постійно експонується виставка, присвячена Україні,

її участі в роботі в Організації Об'єднаних Націй. Створена картотека видань про Україну, що постійно поповнюється.

Фонд залу публікацій Організації Об'єднаних Націй містить такі документи:

- офіційні публікації головних органів ООН (Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки, Економічної і Соціальної Ради, Міжнародного Суду, Секретаріату);

- офіційні документи з історії створення ООН та загальні матеріали про її діяльність;

- міжнародні договори, угоди та законодавчі акти, укладені під егідою ООН;

- публікації з різних питань соціально-економічного розвитку, прав людини, запобігання злочинності, розвитку освіти, науки та культури тощо.

Частина фонду розміщена у відкритому доступі. Це періодичні видання ООН, ЮНЕСКО, ВООЗ, МАГАТЕ, ФАО, МОП, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, ІКАО.

У структурі НБУВ сформована та успішно функціонує Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (далі – Служба, СІАЗ), яка займається підготовкою матеріалів, орієнтованих безпосередньо на задоволення інформаційно-аналітичних запитів органів державної влади всіх рівнів, громадських організацій, економічних структур, наукових працівників, які цікавляться суспільствознавчою тематикою.

Діяльність СІАЗ спрямовується на забезпечення оперативної та якісної обробки масивів нової інформації, сприяння веденню в обіг наявних суспільно значущих інформаційних фондів, творення вторинної інформації за принципом «інформація на базі інформації», а також аналіз зарубіжного досвіду суспільних перетворень і його адаптація до вітчизняних реалій.

Політичний сегмент діяльності Служби полягає в аналізі політичних процесів в українському суспільстві, дослідженні й сприянні спадкоємності традицій розвитку українського суспільства і держави, концентрації та узагальненні прогнозно-аналітичної продукції з політичної проблематики.

Орієнтована на задоволення інформаційних запитів владних структур, політикуму, економічних структур, громадських організацій, діяльність СІАЗ покликана сприяти вдосконаленню управлінської діяльності, підвищенню ефективності органів державної влади, розвитку ефективних громадських інститутів, гармонізації відносин численних державних і недержавних структур та демократизації суспільства, вирішенню акту-

альних питань розвитку гуманітарної сфери, становленню громадянського суспільства, прискоренню наукового розвитку, а також – запобіганню політичним, соціальним, національним, релігійним та іншим конфліктам.

Аналітична інформація Служби є основою, виходячи з якої виконуються цільові замовлення, складаються прогнози.

Серед пріоритетних напрямів здійснюваного відділом політологічного аналізу моніторингу можна виокремити такі:

- державотворчі процеси в Україні;
- вироблення зовнішньополітичної стратегії України, специфіка відносин «Україна – ЄС», «Україна – СНД», «Україна – СЕП» тощо, двосторонні відносини України;
- розвиток політичної структури держави, питання реалізації політичної реформи, діяльність окремих політичних сил та їх відносини з владними структурами, громадськими організаціями, суспільно-політичними, національними, релігійними рухами;
- економічні процеси в Україні, серед яких найактуальнішими на сьогодні є ситуація в АПК та ПЕК, приватизаційні процеси, проблема поліпшення інвестиційного клімату, впровадження інноваційних технологій, розвиток ринкових відносин, удосконалення податкового законодавства, а також участь України в міжнародних економічних проектах;
- актуальні проблеми становлення громадянського суспільства, розвитку гуманітарної сфери, серед яких посилена увага приділяється ситуації навколо пенсійної реформи, проблемам зайнятості, соціального страхування, підвищення рівня життя тощо;
- здійснення органами державної влади регіональної політики, соціально-економічна ситуація в регіонах;
- аналіз резонансних подій суспільно-політичного, економічного, культурного життя в Україні та за кордоном.
- розвиток культурно-гуманітарної сфери.

Окремо слід зазначити, що аналіз матеріалів за названими напрямками передбачає як висвітлення в цілому ситуації, прогнозування її перспективного розвитку і наукові рекомендації щодо розв’язання проблем, так і розгляд зустрічних процесів прийняття рішень відповідними структурами (зокрема органами державної влади), реалізації цих рішень та ефективності їх дії.

Одним із пріоритетних і перспективних напрямів роботи СІАЗ є підготовка інформаційно-аналітичних продуктів «на випередження». Ідеться про підготовку експертних оцінок, аналітичних довідок чи прогнозів з тих проблем, які вже найближчим часом можуть стати ключовими. Для цього не лише ведеться комплексне розроблення

найважливіших суспільно-політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх та інших питань, а й готуються матеріали, які надсилаються потенційним замовникам з метою вивчення їхніх запитів та шляхів подолання можливих проблем.

Інший зразок забезпечення ефективного інформаційного супроводу процесів політичної комунікації бібліотечними установами дає Національна парламентська бібліотека України (далі – Бібліотека), одним із пріоритетних напрямів діяльності якої є бібліотечно-інформаційне обслуговування депутатів Верховної Ради України та рад нижчого рівня.

До послуг користувачів Бібліотеки – бази даних (БД) «Ліга. Закон», «Законодавство України» (тексти законодавчих, нормативних документів); власні БД, які представлені на веб-сайті Бібліотеки, серед яких – «Політика і політики в дзеркалі періодичних видань України (з 2000 р.)».

Із травня 1999 р. у структурі Бібліотеки функціонує відділ інформаційного забезпечення Верховної Ради України, створений з метою сприяння законотворчій діяльності Верховної Ради України шляхом надання інформаційних послуг народним депутатам, їхнім помічникам та працівникам апарату ВРУ.

У результаті успішного здійснення Канадсько-українського проекту спільно з Канадським товариством приятелів України протягом 1999–2001 рр. на базі відділу був створений Українсько-канадський парламентський інформаційний центр. Урочисте відкриття центру відбулося 16 листопада 2000 р. за участі першого Президента України Л. Кравчука, Надзвичайного і Повноважного Посла Канади в Україні та багатьох народних депутатів України. Співробітництво між Національною парламентською бібліотекою України та Канадським товариством приятелів України триває і сьогодні.

Відділ пропонує такі інформаційні послуги користувачам Бібліотеки:

- підготовка інформаційних матеріалів на запити народних депутатів, їхніх помічників та службовців апарату Верховної Ради України;
- підбір і обробка інформаційних матеріалів до законопроектів, що розглядаються на сесіях українського парламенту;
- створення гіпертекстової бази даних «Політика і політики у дзеркалі періодичних видань України», що постійно поповнюється і розміщується на інтернет-сторінці Бібліотеки за адресою: <http://cuprc.nplu.org/>;
- надання інформаційних послуг користувачам Бібліотеки з використанням бази даних «Ліга. Закон»;
- надання безкоштовного доступу до Інтернету народним депутатам та їхнім помічникам;

– надання доступу до підсобного фонду відділу, який складається з англійської канадської літератури з питань законодавства та довідкових видань українською мовою.

Таким чином, у процесі забезпечення інформаційно-аналітичного супроводу процесів політичної комунікації діяльність бібліотек спрямовується на збереження, вивчення й популяризацію політико-правової спадщини та традицій українського суспільства; вивчення, систематизацію, адаптацію до українських реалій та впровадження у вітчизняний інформаційний простір інформації стосовно суспільно-політичних здобутків зарубіжних країн; забезпечення інформаційного супроводу процесу прийняття управлінських рішень, спрямованих на вдосконалення політичної системи, проведення суспільно необхідних реформ; підвищення загальної політико-правової культури (у тому числі й управлінської еліти); забезпечення інформаційного суверенітету.

Список використаних джерел

1. *Володин Б. Ф.* Всемирная история библиотек / Б. Ф. Володин. – СПб. : Профессия, 2002. – 351 с.
2. *Володин Б. Ф.* Научная библиотека в контексте научной, образовательной и культурной политики. (Исторический опыт Германии) / Б. Ф. Володин ; ред. С. А. Давыдова. – СПб. : Изд-во РНБ, 2002. – 200 с.
3. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. – К. : НБУВ, 2005. – 300 с.
4. *Грабар Н. Г.* Комунікаційні аспекти виховної діяльності бібліотеки вищого навчального закладу / Н. Г. Грабар // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х., 2007. – Вип. 20. – С. 99–108.
5. *Копанева В.* Бібліотека в системі наукової електронної комунікації / В. Копанева // Бібл. вісн. – 2007. – № 5. – С. 3–9.
6. *Тикунова И. П.* Концептуальная модель современной библиотеки: социально-философский анализ [рукопись]: дис. на соискание ученой степени канд. филос. наук: [спец.] 09.00.11 «Социальная философия»: захищена 13.03.2007 / И. П. Тикунова ; науч. руководитель М. Ю. Опенков ; Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования «Помор. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова». – Архангельск : [б. и.], 2007. – 129 с. – Режим доступа: http://tikunova-i.narod.ru/ni/koncept_dis.htm#p1. – Загл. с экрана.
7. *Фирсов В. Р.* Сущностные функции библиотечной деятельности: Культуроведческий подход / В. Р. Фирсов // Научные и технические библиотеки. – 1985. – № 5. – С. 15–20.

8. *Шемаєва Г. В.* Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Г. В. Шемаєва ; Харк. держ. акад. культури. – Х. : ХДАК, 2008. – 289 с.

9. *Шрайберг Я. Л.* Избранные труды / Я. Л. Шрайберг. – М. : ГПНТБ России, 2002. – 623 с.

10. *Шрайберг Я. Л.* Первое десятилетие информационного века: влияние информационно-электронной среды на роль и позицию библиотек в развивающемся обществе: ежегодный докл. конф. «Крым», 2010 г. / Я. Л. Шрайберг. – Судак ; Москва : Издательско-препрографический центр ГПНТБ России, 2010. – 77 с.